

AJÁNLO

EÖRSI GYULA EMLÉKKÖNYV 1922-1992

Egy emberi jogi folyóirat olvasója is biztosan talál támpontot és – nem mellékesen – egy-egy eredeti gondolatot az Eörsi Gyula emlékére most megjelent kötetben. A komparatív polgári jog kiemelkedő művelője nevéhez fűződő iskola és műhely több akadémikust nevelt. A tanítványok, akik közül többen a közjog területén is otthon vannak, most e tanulmányköteten keresztül szólalnak meg. Ahogyan pedig az már egy ilyen kötet esetében lenni szokott, a témakör azonos ugyan, elsősorban a magánjogtudományhoz áll közel, azonban az írások hangvétele, terjedelme és tartalma a szerzők gondolkodásmódja szerint változik. De talán pontosan ezáltal válik alkalmassá az összeállítás arra, hogy egy-egy személyiség, jelen esetben Eörsi Gyula szellemének a lehető legtöbb árnyalatát visszaadja.

Az emberi jogokkal a legbensőségesebb viszonyban Sólyom László tanulmánya áll. Az írás azt vizsgálja, milyen jogai vannak a jelenben a jövő nemzedékeinek, illetve hogy egyáltalán jogoknak nevezhetőek-e az állam részéről a jövő nemzedékekkel szemben fennálló köteleességek. Azt tudjuk, hogy egy joggal mindig kötelesség áll szemben, de vajon fordítva igaz-e ez? A magyar alkotmányjog jelen állása szerint nem. Sólyom két példát hoz: az államnak a magzatokkal kapcsolatban fennálló intézményes életvédelmi kötelezettségét, illetve a demokratikus közvélemény kialakítására vonatkozó állami felelősséget. Ezekben az esetekben ugyanis az állam általában védi az életet és a szólásszabadságot. Nincs tehát szükség a fák és madarak jogaira ahhoz, hogy az állam környezetvédelemmel kapcsolatos köteleseit megállapíthassuk, véli Sólyom, a fenti példák ugyanis megfelelő alapot szolgáltatnak erre.

Hogy beszélhetünk-e az állam objektív intézményvédelmi kötelezettségéről anélkül, hogy e köteleességek másik oldalán konkrét személyek jogai lennének, az a mai napig vita tárgya. A német jogtudomány által kidolgozott intézményvédelmi doktrínát a tanulmánykötet egy másik szerzője, Sajó András is többször bírálta, mondván, az a szabadságjog helyébe, illetve mellé egyfajta „állami-bírói paternalizmust” állít.

Sajó András e tanulmánykötetben szereplő, az erkölcsöt a jogon, ezáltal elsősorban a szerződési jogon számon kérő írásában az olvasható, hogy az autonóm morált preferáló törvényhozónak „nem a társadalom megvédelmezése a célja, hanem olyan kö-

rülmények teremtése, amelyek lehetővé teszik, hogy az ember morálisan választó lény lehessen”. Az egyéni autonómia alapú jogrendnek pedig az felel meg, ha az egyének konkrét szabadságjoggyakorlását segíti (elő) az állam.

A most megjelent könyv elsősorban nem az emberi jogok szempontjából jelentős, mégis ajánljuk olvasóinknak a külsejében kevésbé, de tartalmát tekintve igényes tanulmánykötetet.

(HVG-ORAC,
szerk. SÁRKÖZY Tamás, VÉKÁS Lajos,
Budapest, 2002.
422 oldal, 3750 forint)

FARKAS ÁKOS: A FALRA AKASZTOTT NÁDPÁLCA

A kisonográfia, ahogy arról alcíme a főcímnél jobban árulkodik, a büntető igazságszolgáltatás hatékonyságának korlátaival foglalkozik. A szerző arra keresi a választ, hogy a büntető igazságszolgáltatás mint rendszer milyen hatást képes gyakorolni a bűnözőre és a bűnözés egészére. Szkeptikus végkövetkeztetése, hogy ez a hatás meglehetősen csekély, hiszen olyan tényezők, mint a bűncselekmények akár növekvő felderítési aránya vagy a büntetés esetleg növekvő valószínűsége, alig befolyásolják az egyes bűnözői döntéseket. Vagyis a büntető igazságszolgáltatás növekvő hatékonysága is legfeljebb csak a valószínűségét teremti meg annak, hogy a bűncselekményt felelősségre vonás követi, ezzel törekedve a társadalom biztonságérzete és a bűnözés közötti egyensúly megteremtésére. Így tölti be társadalmi szinten a könyv főcímében szereplő, falra akasztott nádpálca szerepét.

A szerző elemzéséből azt is megtudhatjuk, hogy a bűnözőre és a bűnözésre számottevő hatást amúgy sem gyakorló büntető igazságszolgáltatás hatékonysága elé egyébként is számos korlát magasodik. Az egyik ezek közül a jogállamiság, a törvényesség, mely a rendszerváltás utáni Magyarországon éppen azzal párhuzamosan nehezítette meg a büntető igazságszolgáltatást végző szervek munkáját, hogy közben megnövekedett a bűnözés, annak új formái alakultak ki (gondoljunk csak a gazdasági, a kábítószerezéssel kapcsolatos és az erőszakos bűncselekmények elszaporodására) és megjelent a szervezett bűnözés. Az alkotmányos és emberi jogi garanciák a terhelt és védője eljárási pozícióját jelentősen megerősítették, ami – a szerző szerint – a büntető igaz-

ságszolgáltatási szervek cselekvési szabadságát számottevően korlátozta, és ez negatívan befolyásolta a bűnüldözés eredményességét. Azt már a recenzius teszi hozzá, hogy ez a szempont, úgy tűnik, még az egyébként az alkotmányosság és az emberi jogok fölött őrködni hivatott Alkotmánybíróságot is befolyásolta, midőn az adórendőrségnek alkotmányellenes módon biztosított nyomozati jogköröket az alkotmányértés megállapítását követő másfél évig még gyakorolni engedte. (Nem csoda hát, ha a szörnyű móri mézszárlás kapcsán a nyomozó szervek büszkén használnak fel más eljárás során gyűjtött bizonyítékokat a bűncselekménnyel „összefüggésbe hozott”, tömeggyilkosként körözött személlyel szemben, anélkül, hogy őt meggyanúsítanák.) Tehát úgy tűnik, hogy a magyarországi rendszerváltást követően megnövekedett bűnözés és a nyomában ugyancsak megnövekedett társadalmi elvárás annak visszaszorítására a hatóságokat egyre több, komoly civil kontroll nélküli eszközzel ruházta fel, miközben az ily módon esetleg növekvő hatékonyságú büntető igazságszolgáltatás úgyszólván alig van hatással magára a visszaszorítandó bűnözésre.

*(Osiris Kiadó,
Budapest, 2002.
179 oldal,
1680 forint)*

GÖNCZÖL KATALIN –
KÓTHY JUDIT:
OMBUDSMAN 1995–2001.

Az emberi jogok érvényesülése a védelmükre szolgáló intézményrendszerrel függ. Az emberi jogok lehetnek erkölcsi követelmények, politikai jelszavak

vagy teológiai vizsgálódás tárgyai, de valódi jogok csupán akkor, ha az állam – más állami szervek ellen fellépő – intézményei erről gondoskodnak. Magyarországon ezt a feladatot elsősorban az Alkotmánybíróság és az állampolgári jogok országgyűlési biztosai látják el. Ahogyan az első Alkotmánybíróságnak, úgy az első biztosoknak sem csupán meg kellett alapozniuk hivataluk tekintélyét a jogász szakma szemében, elfogadtatniuk tevékenységüket a kontrollt nehezen tűrő politikával, de meg kellett győzni az állampolgárokat is, hogy valóban értük vannak és képesek megoldással szolgálni ügyeikre. Különösen a biztosok voltak nehéz helyzetben, hiszen feladatköriük („tüske a köröm alatt”) olyan, hogy utálhatja őket a közigazgatás, ugyanakkor joguk csak arra van, hogy ajánlásokat tegyenek. A Gönczöl, Polt, Kaltenbach, Majtényi csapat, „a három és fél fejű elefánt” sikeresen felelt meg a magas követelményeknek. A Gönczöl Katalin és Kóthy Judit által írt, szerkesztett, illetve összeállított kötet arról számol be, hogy hogyan lett Magyarországnak ombudsmanja, hogyan választották meg az első biztosokat, hogyan dolgoztak együtt, mi volt a szerepfelfogásuk és viszonyuk a nyilvánossághoz. A könyv részletesen bemutatja az általános biztos, Gönczöl Katalin hatéves tevékenységét, és terjedelmes dokumentum melléklettel avatja be az olvasót az egyes vizsgálatok részleteibe, illetve az alkotmányos alapjogok ombudsmani felfogásába. Képet kapunk az általános biztos nemzetközi tevékenységéről is. A kötet megkerülhetetlen olvasmány a magyarországi ombudsmani intézmény tanulmányozói számára és sok első kézből kapott információval szolgál az érdeklődő nagyközönségnek.

*(Helikon Kiadó,
Budapest, 2002.
2980 forint)*